

Agnieszka Kuriata

(Uniwersytet Wrocławski)

„Religia i religijność w warunkach modernizacji i globalizacji”, Poznań 2015. Sprawozdanie z konferencji naukowej.

Słowa kluczowe: sprawozdanie, konferencja naukowa, religia, religijność, globalizacja

W dniach 13-14 listopada 2016 r. na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt.: *Religia i religijność w warunkach modernizacji i globalizacji*. Konferencja została zorganizowana przez Wydział Nauk Społecznych im. Adama Mickiewicza w Poznaniu we współpracy z Centrum Badań Interdyscyplinarnych¹. Nad logistyką i organizacją całego wydarzenia czuwali prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz – Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego oraz sekretarz naukowy konferencji - dr Sławomir Sztajer z Katedry Religioznawstwa i Badań Porównawczych UAM.

Jak podkreślali organizatorzy, zainteresowanie konferencją było bardzo duże – o czym miały świadczyć liczne zgłoszenia udziału a także szerokie grono uczestników poszczególnych paneli. To tylko utwierdza w przekonaniu, że zaproponowana przez

¹ Centrum Badań Interdyscyplinarnych (CBI) to stowarzyszenie naukowe, którego celem działalności jest m. in. prowadzenie, wspieranie i organizowanie badań naukowych, zapewnienie warunków do ich realizacji, wykonywanie ekspertyz, opinii i ocen naukowych oraz organizowanie różnych form spotkań naukowych (konferencji, seminariów, warsztatów). Pracami CBI kieruje Zarząd. Funkcję jego Przewodniczącego pełni prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz, a wiceprzewodniczącymi prof. dr hab. Zbigniew Janku oraz prof. dr hab. Edward Jeliński (<http://www.inter.amu.edu.pl/>, dostęp: 12.09.2016).

organizatorów tematyka spotkania jest aktualna i niezmiennie ważna. Aby *spectrum* rozważań było maksymalnie szerokie i kompletne, do udziału w konferencji zostali zaproszeni przedstawiciele nauk humanistycznych i społecznych (w tym religioznawcy, kulturoznawcy, filozofowie, socjologowie oraz prawnicy), których zainteresowania badawcze koncentrują się na problematyce przemian religijności we współczesnym świecie.

Jak możemy przeczytać na stronie dedykowanej wydarzeniu, tematem przewodnim konferencji były przemiany religii i religijności, które obserwujemy współcześnie, jak i również funkcjonowanie kościołów i organizacji religijnych, a także nowych ruchów religijnych, czy nawet pozainstytucjonalnych form religijności, w warunkach modernizacji i globalizacji. Organizatorzy zasugerowali aby tematyka poszczególnych referatów dotyczyła przede wszystkim:

- wpływu procesów modernizacyjnych i globalizacyjnych występujących w pozareligijnych dziedzinach kultury na przemiany religii i religijności,
- reakcji wspólnot religijnych na próby modernizacji podejmowane w ich ramach,
- nowych form religijności i duchowości powstających w wyniku zmian modernizacyjnych i globalizacyjnych,
- religii w sferze publicznej i w sferze prywatnej,
- połączenia religii i nowych mediów a także nowych sposobów komunikacji religijnej,
- procesów sekularyzacji i desekularyzacji,

a także dialogu międzyreligijnego w erze globalizacji, jak i również ekskluzywizmu i fundamentalizmu religijnego².

Obrady plenarne oraz sesje równoległe odbywały się w budynku Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na każde wystąpienie zostało przewidziane 30 minut – w tym 20 minut właściwego referatu oraz 10 minut czasu na dyskusję oraz podsumowujące pytania.

Konferencję uroczyście otworzył moderator pierwszej sesji prof. dr hab. Zbigniew Stachowski³, ówczesny Prezes Polskiego Towarzystwa Religioznawczego⁴, po czym

² <http://www.ratio.amu.edu.pl/index.htm>

³ W dniu 13 listopada 2015 r. na posiedzeniu Zarządu Polskiego Towarzystwa Religioznawczego przyjęto, poprzez aklamację, uchwałę o nadaniu prof. dr hab. Zbigniewowi Stachowskiemu tytułu „Honorowego Prezesa Polskiego Towarzystwa Religioznawczego”.

⁴ Polskie Towarzystwo Religioznawcze (PTR) - organizacja, założona w 1958 r. w celu pogłębiania i szerzenia wiedzy religioznawczej. Obecnie funkcję Prezesa pełni dr hab. Jerzy Kojkoł prof. AMW. PTR skupia w swoich szeregach naukowców polskich, którzy w swoich badaniach zajmują się szeroko rozumianym religioznawstwem, jak i naukami pokrewnymi. PTR zajmuje się przede wszystkim działalnością wydawniczą, wydając publikacje periodyczne, jak i monografie oraz popularyzującą wiedzę poprzez organizację różnego rodzaju spotkań naukowych oraz prowadząc badania naukowe. Więcej informacji o bieżącej działalności organizacji można znaleźć na stronie: <http://www.ptr.edu.pl/>, dostęp: 16.09.2016.

przekazał głos prof. dr hab. Zbigniewowi Drozdowiczowi⁵ – Przewodniczącemu Komitetu Organizacyjnego – który po krótkich słowach wstępu, w jakich przywitał zgromadzonych gości, przystąpił do wygłoszenia referatu pt.: *Oświeceniowe uwarunkowania współczesnej kultury. Przyczynek do krytyki oświecenia Alasdaira MacIntyre’a*. Prof. Drozdowicz podkreślił że w poglądach MacIntyre’a nie ma propozycji definitywnych rozstrzygnięć, a raczej takie z którymi można polemizować. Takie więc zjawiska jak sekularyzacja czy desekularyzacja - bez względu na samo rozumienie tych słów - na pewno mają miejsce w zglobalizowanym świecie, a religia i religijność zmieniają się. Profesor – podążając za poglądami Alasdaira MacIntyre’a - podkreślił, że nie zgadza się z teorią że współcześnie mamy do czynienia "z wypłukiwaniem religii i religijności". Stwierdził natomiast - zgodnie z tezą, którą sam głosi od dawna - że jesteśmy raczej świadkami transformacji religii i religijności. Profesor odwołał się również do kilku spostrzeżeń MacIntyre'a dotyczących tych właśnie zmian, a nawiązując do tematu swojego wystąpienia stwierdził, że podziela jego opinię jakoby dzisiejsza kultura była spadkiem po tym co działo się z nią w oświeceniu.

Kolejny z prelegentów, prof. Grzegorz Pełczyński⁶, zaprezentował w referacie *Ewangeliczni chrześcijanie-baptyści między rosyjskimi tradycjami religijnymi a wpływami zewnętrznymi* rzeczywistość życia religijnego w Rosji, podkreślając że jest ono czymś zupełnie innym niż to w Polsce. Jak słusznie stwierdził, stereotypowo uważamy Rosję za kraj prawosławny. Nie jest to jednak do końca prawda, a wierzący Rosjanie to nie tylko członkowie cerkwi prawosławnej, o czym – jak dobitnie akcentował Prof. Pełczyński – należy pamiętać. Jednakże prawosławie to bezsprzecznie ważny aspekt w dziejach Rosji, co pokazuje chociażby historia. Jak podkreślał prelegent, na przełomie dziejów cerkiew związała się z Rosją trwale, pełniąc w niej różnorodne funkcje, żeby w końcu w wieku XVIII zostać uznaną za kościół państwowy. To wydarzenie miało mieć ogromne nacechowanie polityczne, służące celom Imperium Romanowów, gdyż powszechnie przyjęło się, że to co przeciwstawiało się cerkwi, miało przeciwstawiać się równocześnie państwu.

Prof. Józef Baniak⁷, kolejny z zaproszonych gości, prezentując referat zatytułowany *Przyczyny, formy i skutki społecznego i moralnego zagubienia instytucjonalnego Kościoła*

⁵ Prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz - polski filozof i religioznawca, profesor nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Specjalizuje się w nowożytnej filozofii francuskiej oraz filozofii religii (https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbigniew_Drozdowicz, dostęp: 15.09.2016).

⁶ Prof. Grzegorz Pełczyński - polski antropolog kulturowy, religioznawca i publicysta, doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Szczecińskiego (https://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_Pełczyński, dostęp: 15.09.2016).

⁷ Prof. Józef Baniak - polski socjolog, profesor nauk humanistycznych (2003), specjalista w dziedzinie socjologii religii (https://pl.wikipedia.org/wiki/Józef_Baniak, dostęp: 15.09.2016).

rzymskokatolickiego w Polsce, skupił się na kategorii zagubienia kościoła, jako instytucji i organizacji religijnej. Stwierdził że zajmując się kościołem – zarówno pozytywnymi jak i negatywnymi w jego działalności - zauważył że to jego zagubienie nie tylko dzisiaj, ale zawsze było widoczne, samo zjawisko ma też różne formy, powody czy też podstawy i może powodować różne konsekwencje. W swoich rozważaniach prelegent odwoływał się do słów ks. prof. Romana Rogowskiego, który wygłosił już wcześniej referat na ten temat, stwierdzając że to zagubienie które zaobserwowano w latach 90 ciągle narasta i obejmuje coraz to nowe sfery życia.

Komunikat o *Przemianach polskiej religijności w świetle raportów Diagnozy Społecznej 2001-2015* wygłosił prof. Henryk Hoffmann⁸. Podkreślał on, że jego rozważania są w zasadzie przyczynkiem do tego aby powrócić do idei upowszechniania wiedzy religioznawczej, co zresztą stanowi statutowy obowiązek Polskiego Towarzystwa Religioznawczego. Odwołał się przy tym do modelowego systemu nauczania religioznawstwa w Europie, autorstwa Niniana Smarta, który z powodzeniem funkcjonuje w szkołach brytyjskich. Zwrócił jednak uwagę na istotną kwestię jaką jest fakt, że religioznawstwo już kiedyś funkcjonowało w polskich szkołach, a przez to że było nauczane w zły sposób, ciężko wiarygodnie uzasadnić, że teraz sytuacja byłaby inna.

Niewątpliwie ważnym gościem konferencji był prof. dr hab. Wiktor Bed' z Użhorodzkiej Akademii Teologicznej pw. Św. Cyryla i Metodego, który podczas swojego wystąpienia zajął wyraźne stanowisko, że w naszym stuleciu badanie religioznawstwa nie może odbywać się w sposób oderwany i niezależny od badania sytuacji w otaczającym świecie. Wyraził też zaniepokojenie, że zbyt duża kontrola wyższych uczelni duchownych nad nauką duchową i systemami ich nauczania - którą dokonują kościoły - nie zawsze sprzyja rozwojowi tej dyscypliny naukowej.

Wystąpienie prof. dr hab. Wiktora Bed'a było jednocześnie ostatnim w ramach pierwszej sesji. Uczestnicy zostali zaproszeni na krótką przerwę kawową, po której przysła kolej na następne referaty. Podczas sesji drugiej zaprezentowało się czterech prelegentów: prof. Jerzy Kojkoł, dr hab. Jerzy Kaczmarek, dr Ryszard Wójtowicz oraz dr Damian Kokoć.

Jako pierwszy wystąpił prof. Jerzy Kojkoł⁹ z referatem zatytułowanym *Publiczne aspiracje religii w polskiej myśli społeczno-filozoficznej przełomu XIX i XX wieku*. Jak

⁸ Prof. Henryk Hoffmann - polski religioznawca specjalizujący się w historii, teorii i metodyce religioznawstwa, teorii religii i fenomenologii religii, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego (https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Hoffmann, dostęp: 15.09.2016).

⁹ Prof. Jerzy Kojkoł - polski filozof i religioznawca, doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny i dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej,

wytłumaczył w trakcie swojej prezentacji, problemy które zalicza do tytułowych aspiracji religii w polskiej myśli społeczno-filozoficznej to: po pierwsze - rola religii oraz kościoła katolickiego w życiu społecznym, po drugie - obraz polskiej religijności, po trzecie - wpływ katolicyzmu na rodzinę w kontekście całego systemu wychowawczego, po czwarte - stosunki państwo – kościół, po piąte - oddziaływanie różnych wizji ustroju politycznego oraz po szóste - problemy społeczno-gospodarcze. Te zagadnienia prof. Kojkoł zalicza również do tzw. nurtu konfesyjnego.

Kolejny z prelegentów, dr hab. Jerzy Kaczmarek, zaprezentował się z referatem *Zwrot postsekularny i jego konsekwencje w uprawianiu nauki*. We wstępie do swojego wystąpienia wskazał na różne wymiary, jak i różne przyczyny postsekularyzmu - z których czerpie on swoją siłę napędową - a mianowicie: utrzymująca się żywotność religii niechrześcijańskiej, procesy zachodzące w obrębie kościołów chrześcijańskich oraz reakcja kościołów na kulturową ofensywę liberalno-lewicową w Europie. Zauważył on również, że jeśli mówimy o zwrocie postsekularnym to mamy na myśli powrót sacrum i powrót do pewnych wartości religijnych.

W tej sesji mieliśmy też przyjemność wysłuchać wystąpień dra Ryszarda Wójtowicza, którego tytuł referatu został sformułowany w formie pytania – *Czy prawo naturalne może być gwarantem dialogu między religiami?* – jak i również dra Damiana Kokocia, który wygłosił odczyt pt.: *Awerroistyczna doktryna podwójnej prawdy a współczesne dyskusje na temat relacji między nauką a wiarą*.

Następnie, po dłuższej przerwie obiadowej, uczestnicy zgromadzili się aby wysłuchać prelegentów sesji trzeciej. W jej ramach wystąpili prof. Marek Szulakiewicz (*Redukcjonizm metafizyczny a współczesne problemy z religią*), dr Ewa Stachowska (*Religia, mediatyzacja i neosekularyzm*), dr hab. Artur Jocz oraz prof. Krzysztof Brzechczyn.

Dr hab. Artur Jocz w swoim wystąpieniu o tytule *Współczesna recepcja gnozy w Polsce. Rozważania o poszukiwaniu duchowości*, omawiając obecność gnozy we współczesnej kulturze polskiej wspominał postać Jerzego Prokopiuka. Dobitnie podkreślił, że dzieł Prokopiuka nie należy sprowadzać wyłącznie do ogromnego dorobku translatorskiego, jak i nie powinno się jego dokonań utożsamiać jedynie z działalnością wydawniczą czy popularyzatorską. Co naprawdę ważne w jego twórczości i na co – jak sugerował prelegent - warto zwrócić uwagę, to jego osobiste, duchowe, intelektualne i gnostyczne poszukiwania. Natomiast prof. Krzysztof Brzechczyn w swoim wystąpieniu *Państwo islamskie jako przejaw*

fundamentalizmu islamskiego. Próba analizy teoretycznej odniósł się do znanego dzieła Francisa Fukuyamy, oceniając iż autor nie przewidział w swoich rozważaniach rozwoju różnych ruchów i religii fundamentalistycznych. Prelegent dokonując próby analizy fundamentalizmu islamskiego doszedł do wniosku, że cały nurt tej ideologii stał się popularny za sprawą – często spektakularnych i przerażających – zamachów terrorystycznych, w latach 90 oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku. Zauważył przy tym, że nie jest on monolitem, lecz składają się na niego różne ideologie jako pewnego rodzaju przejaw myślenia totalitarnego.

Były to jednocześnie ostatnie wystąpienia w ramach obrad plenarnych podczas pierwszego dnia konferencji. Pozostałe odczyty odbywały się w równoległych panelach, stąd też uczestnicy musieli dokonać wyboru, w którym z nich chcą uczestniczyć. Część uczestników wysłuchała wystąpień dra Konrada Szocika (*Wpływ religii na rozwój konfliktów i kooperacji*), dra Andrzeja Molendy (*Religijne zniewolenie zagrożeniem w skali globalnej*) oraz Magdaleny Marii Jaroń (*Artystyczne credo – poszukiwanie sacrum w przestrzeni artystycznej*). Pozostali uczestnicy mogli posłuchać o przejawach religijności w różnych kulturach świata. Mgr Dmitriy Panto opowiedział o kościele katolickim w Kazachstanie (*Kościół katolicki w Kazachstanie. Perspektywy rozwoju w XXI wieku*), dr Beata Guzowska skupiła się na aspekcie *Współczesnych odmian duchowości*, natomiast mgr Barbara Jelonek opowiedziała o *Przejawach wolności religijnej we współczesnej Japonii*. Mgr Jelonek przybliżyła regulacje prawne zawarte w Konstytucji, w której to zasada wolności religijnej pojawia się w aż czterech przepisach, ale co podkreślała prelegentka - wolność religijna w Japonii jest jednym z podstawowych praw człowieka i jako taka odnajduje swoje miejsce nie tylko w tym najważniejszym akcie prawnym, gdyż jest to zauważalne w całym japońskim ustawodawstwie, jak np. w omawianej przez mgr Jelonek ustawie o organizacjach religijnych. Podczas wystąpienia prelegentka starała się również przedstawić w jaki sposób zapisy te funkcjonują w rzeczywistości.

Wyżej wspomniane wystąpienia były ostatnimi podczas pierwszego dnia konferencji. Uczestnicy po całodniowych obradach zostali zaproszeni na uroczystą kolację, na której mogli kontynuować wymianę poglądów i spostrzeżeń dotyczących wcześniejszych wystąpień.

Następnego, drugiego już dnia konferencji, obrady od samego początku odbywały się w sesjach równoległych, jednocześnie w trzech salach.

W ramach sesji piątej A swoje referaty wygłosili: dr Paweł Plichta – *„Byliśmy jak pielgrzymi z XII wieku. To jest coś! Ja się nie chwale, ja to doceniam”*. *Camino de Santiago we wspomnieniach peregrinos*, dr Marcin Jaworski – *Wątki religijne we współczesnym komiksie: między indoktrynacją a metaforą*, mgr Paulina Sylka - *Teoria konfliktu Ludwika*

Gumplowicza w kontekście współczesnych ruchów religijnych i globalizacji oraz mgr Ewa Garstka – „*Duchowość telewizyjna*” – *rozważania na temat „postreligijności” i desekularyzacji we współczesnym świecie*. W części B sesji piątej wystąpili: dr Remigiusz Ciesielski – *Globalizacyjne konteksty przemian liturgicznych w drugiej połowie XX wieku*, dr Juliusz Iwanicki – *(Samo)wychowanie w naukach Światowej Wspólnoty Medytacji Chrześcijańskiej*, mgr Katarina Novikova – *Ukraińskie ruchy neopogańskie przełomu XX i XXI w.* oraz mgr Paweł Kusiak – *Benedykt XVI a Rosja*. Wreszcie w ramach części C sesji piątej mieliśmy przyjemność wysłuchać wystąpień: mgr Malwiny Krajewskiej – *Modernizacja tradycji, o przemianach zachodzących w buddyzmie tybetańskim na uchodźstwie*, mgr Dawida Rogacza – *Konfucjanizm wobec problemów modernizacji i globalizacji. Uwagi o myśli Yong Huanga*, mgr Mateusza Dekera – *Praktyka asztanga jogi – metoda indywidualnego budowania przestrzeni sacrum* oraz mgr Katarzyny Iwony Konik – *Mistycyzm oraz nowa forma religijności w filozofii Ayn Rand*.

Po krótkiej przerwie kawowej rozpoczęły się ostatnie, równoległe sesje. Pierwsza, skupiająca naukowców zajmujących się religijnością w dobie globalizacji oraz druga skoncentrowana na prawie i kulturze świata islamu.

O kulturze islamu dyskutowało pięciu prelegentów: dr Jacek Zydorowicz - który przedstawił niezwykle ciekawe, bo oparte na graficznej prezentacji wystąpienie zatytułowane *Islam i współczesne retoryki strachu*, mgr Krystain Kiszka - który starał się wykazać jaką rolę pełni religia w identyfikacji kulturowej społeczności muzułmańskiej wobec zmian wywoływanych modernizacją i globalizacją oraz cztery reprezentantki Pracowni Badań Praw Orientalnych działającej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Jako pierwsza, mgr Małgorzata Samojedny przedstawiła referat pt.: *Doktryna wahhabicka a współczesny fundamentalizm islamski*. Wahhabizm – jak tłumaczyła prelegentka – to islamski ruch religijno-polityczny powstały w XVIII wieku na terenie Arabii. Obecnie funkcjonuje na terenie Arabii Saudyjskiej. Wahhabizm opiera się na fundamentalizmie, czyli – jak mówiła mgr Samojedny - głosi powrót do źródeł: pierwotnej czystości islamu, prostoty i surowości obyczajów. Za podstawy wiary wahhabici uznają Koran i hadisy, interpretowane dosłownie. Współczesny fundamentalizm islamski możemy odnaleźć w radykalnym nurcie salafickim czy chociażby w krwawych działaniach dżihadystów z samozwańczego Państwa Islamskiego, jak i w zamachach dokonywanych w ostatnich czasach coraz częściej, nie tylko na ulicach miast Bliskiego Wschodu, ale również w sercu Europy. Prelegentka próbowała również odpowiedzieć na pytanie, gdzie należy

poszukiwać źródeł ruchów fundamentalistycznych w islamie, zastanawiając się czy jej początki to działalności grupy Al-Kaida, czy może jednak zaczęło się to znacznie wcześniej.

Kolejna z prelegentek, mgr Agnieszka Kuriata, wygłosiła referat którego tytuł stanowił jednocześnie otwarte pytanie, które też prelegentka pozostawiła pod rozwagę zgromadzonej publiczności, mianowicie: *Hidżab – muzułmańska odpowiedź na globalizację?*. Prelegentka opowiadała o ciekawym zagadnieniu mody muzułmańskiej, czyli nowego zjawiska wywoływanego przez presję otoczenia i nieuniknione procesy globalizacyjne, które zachęcają muzułmanki do podążania za globalnymi trendami, a także za modą. Stanowi to pewnego rodzaju balansowanie pomiędzy byciem nowoczesnym, a religijnym. Prelegentka w swoim wystąpieniu próbowała odpowiedzieć sama sobie na pytanie - czy hidżab można uznać za muzułmańską odpowiedź na globalizację poprzez jego obecność w tzw. „modzie hidżabowej”, czy wręcz przeciwnie, jest to symbol pogłębiającej się izolacji i separacji mniejszości muzułmańskich zamieszkujących kraje Europy Zachodniej. Jako ostatnia wystąpiła mgr Katarzyna Sadowa, która skupiła się na zagadnieniu muzułmańskiej koncepcja czystości, zestawiając ją z wartościami świata zglobalizowanego (*Muzułmańska koncepcja czystości a wartości świata zglobalizowanego*).

W ramach części B sesji szóstej referaty zaprezentowali: mgr Karolina Baraniak – *Religijność ludowa w obliczu problemów społeczno- politycznych na przykładzie kultu santos populares w Argentynie i w Chile*, dr Sławomir Sztajer – *Formy i uwarunkowania przekonań religijnych w nowoczesnym świecie*, mgr Monika Kopeć – *Postsekularyzm i posthumanizm, czyli odrodzenie religii w dobie globalizacji i modernizacji*, mgr Remigiusz Szauer – *Poza nudą i szablonem – socjologiczny obraz religijności doznaniowej w perspektywie koncepcji Gerharda Schulze’a* oraz mgr Damian Bębnowski – *Religia jako instytucja oraz przedmiot badań historyczno-gospodarczych. Rozważania teoretyczno-metodologiczne*.

Całość wydarzenia została doskonale udokumentowana przez dr Jacka Zydorowicza – zarówno w formie zdjęć¹⁰ jak i materiału wideo¹¹. Wszystkie te materiały zostały zamieszczone na stronie internetowej Katedry Religioznawstwa i Badań Porównawczych.

Pokłosiem konferencji, a jednocześnie doskonałą okazją na utrwalenie wygłaszanych prezentacji oraz przedstawienie wyników zaprezentowanych badań szerszemu gronu naukowców, są dwie publikacje w formie czasopism naukowych, w których zostaną zgromadzone artykuły członków konferencji. Część z nich została już opublikowana w

¹⁰ Zdjęcia można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.religioznawstwo.amu.edu.pl/galeria.html>, dostęp: 12.09.2016.

¹¹ Nagranie wideo dostępne na stronie internetowej: https://youtu.be/xOc7L__0In4, dostęp: 12.09.2016.

czasopiśmie *Humaniora: Czasopismo Internetowe*, które znajduje się w wykazie czasopism punktowanych MNiSW, a autorzy za publikację w niej otrzymują 6 pkt. Pozostałe artykuły zostaną opublikowane w czasopiśmie *Człowiek i społeczeństwo*, które według wykazu czasopism punktowanych MNiSW otrzymuje 9 punktów. Zgłoszone przez doktorantki z Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego (mgr Agnieszka Kuriata, mgr Katarzyna Sadowa oraz mgr Barbara Jelonek) artykuły otrzymały pozytywne recenzje. Artykuł mgr Barbary Jelonek pt.: „*Przejawy prawne wolności religijnej w Japonii*” został opublikowany w numerze 3(11)/2015 czasopisma *Humaniora. Czasopismo Internetowe*, natomiast artykuły mgr Katarzyny Sadowej oraz mgr Agnieszki Kuriata zostały przyjęte do druku i ukażą się w najbliższym numerze czasopisma *Człowiek i społeczeństwo*.

W związku z dużym zainteresowaniem poruszaną podczas konferencji tematyką, organizatorzy zdecydowali się na zorganizowanie kolejnej jej edycji. W dniach 12-13 listopada 2016 r. na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, odbędzie się II edycja konferencji pod niezmiennym tytułem: „*Religia i religijność w warunkach modernizacji i globalizacji II*”¹².

¹² Więcej informacji o kolejnej edycji konferencji można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.ratio.amu.edu.pl/>, dostęp: 12.09.2016.